

ЗАВРШНА РИЈЕЧ

Поштоване колеге,
Завршавајући рад **Научног скупа "Међународно признање Црне Горе"** слободан сам да констатујем да су саопштења која смо овдје чули и дијелом дискусије допринијели да се један значајан период црногорске прошлости вишестрано освијетли са дистанце од 140 односно 120 година.

Тридесет осам саопштења и пет најављених, а из објективних разлога овдје непрочитаних, представљају довољно квалитетан материјал за штампање зборника радова са овог скупа. Богатство саопштења и њихова разноврсност у исцртању и обради одабране теме дали су овом скупу посебно обиљежје. Када будемо у прилици да читамо интелектуалне текстове саопштења моћи ћемо да доносимо поузданије оцјене и судове о нашем скупу у цјелини о и сваком раду посебно. Увјерени смо да је **Научни скуп "Међународно признање Црне Горе"** испунио очекивања и да су учесници у обради предметне теме дали своја виђења на извјесно нов и продубљенији начин, без обзира на тежњу појединаца за свеобухватношћу која је понекада прелазила у расипљивост и недовољну одређеност. Поред тога, имали смо задовољство да чујемо нове податке и нове оцјене догађаја, продубљене анализе, шире контекстуалне елаборације и отварање нових питања која заслужују даљу научну обраду. Чуле су се и ушемељене поруче и ошмене државама Србији и Црној Гори односно Југославији у коришћењу историјског искуства и, изгледа, неминовна актуелизација процеса дугог трајања. Показало се, иакође, да ова тема није научно исцрпљена и да још има недовољно коришћених и проучених извора у архивима.

Овакви скупови су нарочито прилика за млађе истраживаче да својим саопштењима покажу докле су стигли у послу којим се баве, провере своје научне могућности и покажу способност рационалног историјског расуђивања. Радује чињеница да је већина млађих колега то урадила на прави начин. И у томе, измеђуосталог, видим значајан успјех овог научног зборовања.

Скуп је потврдио да је међународно признање Црне Горе процес који је могуће трајити у дугом трајању. Црна Гора је својим национално-ослободилачким покретом представљала релевантан чинилац у рјешавању источног питања. Послије побједе на Граховцу 1858. године Црна Гора је стекла право на разграничење, које је извршено годину дана касније. Добила је утврђене границе које су јој признале велике силе. То је значило фактичку побједу књаза Данила на међународном плану, иј. у односу на Турску. Разграничењем је ликвидирани сваки реални изглед на успјех пројурских политичких елемената у земљи.

Непосредне последице побједе на Граховцу биле су увећање националне територије Црне Горе, међународно разграничење с Турском, *de facto* признање њеног независног положаја од стране Русије и Француске, несигуран утицај на околна племена Херцеговине, Брда и сјеверне Албаније.

Побједа на Граховцу имала је превасходно политички значај, јер како каже Гијом Лежан, француски научник и публициста, савременик граховачке битке: "Граховца је више учинио за рјешавање црногорског питања него сви свјетски дипломати". Велике силе нијесу имале разумијевања за националне жеље Црногораца. Због тога су Црногорци били принуђени да их осигурају на бојном пољу. Велике европске силе позивале су Црногорце у помоћ у вријеме великих хришћанских рајова пролив мухамеданаца, а они су са задовољством и великим надама учествовали у њим походима Аустрије, Русије и Млетачке Републике.

Преиспитање сукобљених интереса великих сила у источном питању са националноослободилачким циљевима балканских народа по времену је омогућавало и позитивна национална достигнућа, али је чешиће било кочница рјешавању националног питања на Балкану, нарочито после 1878. када је подијељен на аустријску и руску утицајну сферу.

Међународно признање Црне Горе је процес који је формално инаугурисан на Берлинском конгресу, после великих побједа црногорског оружја у црногорско-турском рату (1876-1878). У питању је један од најзначајнијих догађаја у историји Црне Горе са аспекта резултата и последица, са савановишта процеса које је само признање остворило у материјалној бази и духовној сфери Црне Горе и Црногораца. У питању је квалитативни скок у историјском развоју, који је донио свештрани преображај друштва и народа. Дакле, побједа црногорског оружја на Граховцу и црногорско-турски рат су камен темељац у историји Црне Горе, од кога почиње нови период у њеном развоју.

Цијењене колеже,

Молимо вас да ваша саопштења, сходно узансама о којима сте обавијештени у позиву за скуп, предасте секретару Организационог одбора мр Живку Андријашевићу, а ко то не може сада да учини треба да преда рад најкасније до 30. маја ове године.

На крају желим да вас још једанпут срдечно поздравим и захвалим на учешћу, увјерен да је наш дводневни рад био корисан, осмишљен и да је одговорио својој сврси. Хвала Министарству просвете и науке Црне Горе и Скупштини ошине Никшић на помоћи и разумијевању у организовању овог научног скупа. Хвала средствима информисања која су пратила и извјешавала јавност о раду **Научног скупа "Међународно признање Црне Горе"**. Наше дружење ће се наставити излетом на Граховца. Полазак аутобуса је испред Хошела у 16,30 сати. По програму, тамо ћемо се задржати до 19,30 сати.

Још једанпут свима хвала и срећан пут!

Проф. др Бранислав Ковачевић